

УДК 342.53+328.184

Д. А. Чернохатній, аспірант
 Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
 Кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права
 Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ПОНЯТТЯ «ІНСТИТУТ ЛОБІЮВАННЯ»: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Статтю присвячено дослідженню понять «лобіювання», «інститут лобіювання» в зарубіжній та вітчизняній науковій літературі, надано авторське визначення «лобіювання», «інститут лобіювання».

Ключові слова: лобіювання, лобізм, інститут лобіювання, лобістська діяльність.

Постановка проблеми. На даному етапі розвитку української держави все більше уваги приділяється інституту лобіювання як зв'язку бізнесу з органами держави та місцевого самоврядування. В тому числі, пристальна увага направлена на лобіювання як один із можливих засобів для реальної боротьби із корупцією в усіх її проявах. Проте навіть за таких умов, залишається проблема недостатньої розробленості теоретичної основи лобіювання, в тому числі і поняття лобіювання.

Сформувати однозначну теоретичну основу, хоча б у понятті «лобіювання» дослідникам не вдалося. Причиною цього, зокрема, є складність дослідження лобіювання з огляду на відсутність легалізації останнього в Україні, а також, фактичного прирівняння лобіювання до негативного явища, до корупційних проявів та активних закликів до боротьби з ним. Таким чином, на перший план постає розробка та уточнення категоріального апарату лобіювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичній розробці лобіювання, лобізму загалом, а поняття «інституту лобіювання» зокрема присвячені роботи наступних вчених: Одінцової О. О., Нестеровича В. О., Богині Т. Ю., Толстих П. А., Ачкасової В. А., Дягілева О. В., Кумс К., Файнера С. та багатьох інших.

Мета статті – проаналізувати існуючі в зарубіжній та вітчизняній літературі визначення поняття «інституту лобіювання», обґрунтувати авторське визначення понять «лобіювання» та «інституту лобіювання».

Виклад основного матеріалу. Для початку варто зупинитись на терміні «лобізм» та його співвідношення до терміну «лобіювання». Так, в українській та російській літературі замість терміну «лобіювання» дослідники часто використовують термін «лобізм». Так, Одінцева О. О., Ачкасова В. А. використовують термін «лобізм» [1, с. 6; 2, с. 73]. При цьому, відмінностей між цими поняттями дослідники не зазначають, розмежування не проводять. Дані терміни використовуються науковцями як взаємозамінні.

В той же час, Дягілевим О. В. висловлюється думка про доцільність розмежування термінів лобізму та лобіювання [3, с. 8]. На думку дослідника, лобізм – це сукупність норм, які вимагають правової легалізації, базуються на невід'ємному конституційному праві громадян на участь в управлінні державними справами і регулюють відносини на законодавчому рівні, що виникають у процесі захисту громадянами своїх інтересів або тих, що представляються ними, шляхом незаборонених законом методів впливу на органи державної влади й органи місцевого самоврядування. В свою чергу для Дягілева – лобіювання це процес впливу (тиску) громадян або їх груп (об'єднань), що мають бути зареєстровані в спеціальному порядку, на органи державної влади й органи місцевого самоврядування, перелік яких підлягає нормативному закріпленню, з метою сприяти прийняттю рішень в інтересах вказаних осіб, їх груп (об'єднань), або тих, чії інтереси вони представляють [3, с. 8].

Проте варто погодитись із Нестеровичем В. О., який зазначає про не допустимість і не коректність застосування терміну «лобізм» оскільки даний термін є запозиченням, калькою з російської наукової традиції і фактичною калькою з російської мови [4, с. 7].

З огляду на це, на думку автора, варто усунути термінологічні суперечності, уніфікувати категоріальний апарат, і користуватись саме терміном «лобіювання». Саме останній однозначно варто закріпити на рівні розроблюваного проекту закону про лобіювання.

Для Толстих П. А. лобіювання це сукупність норм, що регулюють діяльність груп громадян, асоціацій бізнесу, професійних організацій по просуванню своїх інтересів в органах державної влади [5, с. 25]. У даному випадку варто говорити, швидше про правовий інститут лобіювання, а не про лобіювання як діяльність певних суб'єктів. Крім того, звужено коло об'єктів лобіювання, з якого виключено органи місцевого самоврядування та їх посадових, службових осіб.

На думку англійського політолога Файнера С., лобіювання – це будь-яка діяльність організацій, яка впливає на органи державної влади з ціллю сприяння власним інтересам, при чому ці організації, на протривагу партіям не готові прийняти відповідальність за владу в країні [6, с. 12]. На думку автора, зазначене визначення характеризується відсутністю чіткості у визначенні, надмірним розширенням терміну з огляду на введення характеристики «будь-яка» діяльність.

На думку Кумса К., у західній науковій літературі живають два визначення лобіювання. За першим, лобіювання – це реалізація права кожного громадянина звертатись до владних органів своєї країни. У якості другого К. Кумс наводить наступне: лобіювання це – професійна діяльність співробітників, спеціальних консультантів, які найняті компаніями, професійними асоціаціями, професійними спілками й іншими групами для організації включення їх інтересів у процес формування державної політики [7, с. 34-39].

Як бачимо перше визначення занадто широке, за ним сенс поняття лобіювання збігається із поняттям політики. Недоліком другого визначення, на думку автора є звуження поняття лобіювання виключно до професійної діяльності.

На протривагу цьому, Нестерович В. Ф. визначає лобіювання як процес легального впливу на чітко визначені законом органи державної влади й органи місцевого самоврядування, а також на їх посадових осіб з боку зареєстрованих у встановленому законом порядку фізичних та юридичних осіб з метою закріплення власних інтересів чи інтересів третіх осіб (клієнтів) у нормативно-правових актах, що приймаються [4, с. 5]. Визначення об'єктів лобіювання на рівні неіснуючого закону є суттєвим недоліком даного визначення. Крім того, багато питань викликає обов'язковість реєстрації лобістів, принаймні на перших етапах.

На думку Одінцової О. О., лобіювання у правовому розумінні – це: а) сукупність норм, що регулюють процес впливу суб'єктів лобістських правовідносин на органи державної влади з метою задоволення своїх інтересів; б) невід'ємний інститут сучасного правового життя держави, що припускає активну діяльність різних суб'єктів правовідносин щодо відстоювання своїх інтересів на різних рівнях влади з використанням не заборонених законом форм і методів [1, с. 15]. По-перше, дане визначення звукує об'єкт лобіювання виключно до органів державної влади. По-друге, лобісти мають відстоювати не власні інтереси, адже відстоювання лобістами власних інтересів однозначно призведе до корупційних діянь.

Проаналізувавши вищенаведені визначення, варто зробити висновок, що лобіювання це різні форми представництва інтересів різних соціальних і політичних груп перед органами державної влади та місцевого самоврядування, їх легальний вплив на ухвалення певного конкретного рішення. Мета такого представництва полягає в урахуванні інтересів замовника лобістської кампанії при прийнятті, ухваленні конкретного владного рішення.

На думку автора, доцільно запропонувати наступне визначення поняття «лобіювання» як процесу цілеспрямованого впливу на суспільну політику шляхом взаємодії з законодавчими та виконавчими органами державної влади та місцевого самоврядування з метою представництва інтересів окремих осіб, їх певних груп, з використанням правових методів і форм впливу.

З'ясувавши поняття лобіювання звернемося до поняття інституту лобіювання. Варто зазначити, що лобіювання саме як правовий інститут в Україні, остаточно не сформований з огляду на відсутність профільного закону. В той же час, у якості політико-правового інституту лобіювання стало невід'ємною частиною українських реалій.

Дослідженням лобіювання як політико-правового інституту присвячені роботи, зокрема Богині Т. Ю., Дягілева О. В., Нестеровича В. Ф., Любимова О. П.

Так, на думку Богині Т. Ю., лобіювання – це політико-правовий інститут, що являє собою механізми впливу груп інтересів на суб'єктів владних повноважень незалежно від їх державної та/або партійної належності, а також на суб'єктів міжнародного публічного права [8, с. 552].

Нестерович В. Ф. розуміє під інститутом лобіювання сукупність правових норм, що регламентують процес легітимного впливу на чітко визначені законом органи влади, а також на їх посадових та службових осіб з боку зареєстрованих у встановленому порядку осіб з метою залучення власних інтересів чи інтересів третіх осіб (замовників лобістських кампаній) у нормативно-правових актах, що приймаються [4, с. 18].

На думку Любимова О. П., інститут лобіювання це сукупність норм, що регулюють взаємодію (участь) громадян, громадських об'єднань, організацій, установ, що спеціалізуються на лобістській діяльності, інших суб'єктів правовідносин з органами державної влади для здійснення впливу на прийняття необхідних лобістам рішень та для активного відстоювання своїх інтересів [9, с. 17].

Виходячи з результатів дослідження, автором пропонується наступне визначення поняття «інституту лобіювання» як сукупності правових норм, що встановлюють та регулюють процес цілеспрямованого впливу на суспільну політику шляхом взаємодії з законодавчими та виконавчими органами державної влади та місцевого самоврядування з метою представництва інтересів окремих осіб, їх певних груп, з використанням правових методів і форм впливу.

Висновки та перспективи подальшого розвитку у даному напрямі. Сучасний стан теоретичного дослідження лобіювання характеризується різноманітністю думок стосовно визначення поняття «лобіювання», «інститут лобіювання». За результатами аналізу існуючих в зарубіжній та вітчизняній літературі визначень поняття «лобіювання» та «інституту лобіювання» було сформоване авторське визначення даних понять. В подальшому автор ставить перед собою задачу здійснити розмежування поняття «лобіювання» від термінів, що мають перед собою суміжні явища «government relations», «public affairs», «advocacy» та «public affairs», «government affairs». Крім того, нагальною потребою виступає проведення чіткої і однозначної межі між лобіюванням і корупцією.

Список літератури

1. Одінцева О. О. Правове регулювання лобізму в сучасній Україні (загальнотеоретичне дослідження) : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. О. Одінцева. – О. : Одес. нац. юрид. акад., 2008. – 21 с.
2. Ачкасова В. А. GR и лоббизм: теория и технологии : учебник / под ред. В. А. Ачкасовой, И. Е. Минтусова, О. Г. Филаговой. – М. : Издательство Юрайт, 2015. – 315 с.
3. Дягілев О. В. Правовий інститут лобіювання: конституційно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «конституційне право; муніципальне право» / О. В. Дягілев. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2010. – 20 с.
4. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові аспекти лобіювання у правотворчому процесі України : автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «конституційне право; муніципальне право» / В. Ф. Нестерович. – К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2008. – 20 с.

5. Толстых П. А. GR. Практикум по лоббизму в России / П. А. Толстых. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 379 с.
6. Finer S. E. Anonymous Empire. A Study of The Lobby in Great Britain / S. E. Finer. – L. : The Pall Mall Press, 1958. – 150 p.
7. Кумс К. Лоббизм и его регулирование: советы британского эксперта / К. Кумс // Бизнес и политика. – 1994. – № 1. – С. 34–39.
8. Богиня Т. Ю. Институт лоббизму: сутність, методи та функції / Т. Ю. Богиня // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корещького НАН України, 2013. – Вип. 60. – С. 546-553.
9. Любимов А. П. Конституционно-правовые основы формирования лоббистских отношений в открытом обществе. Антикоррупционный проект / А. П. Любимов. – М. : Изд. Гос. Думы, 2000. – 392 с.

Стаття надійшла 14.03. 2016 р.

Д. А. Чернохатний, аспирант
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ПОНЯТИЕ «ИНСТИТУТ ЛОББИРОВАНИЯ»: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ

Резюме

Статья посвящена исследованию понятия «лоббирования», «институт лоббирования» в зарубежной и отечественной научной литературе, дано авторское определение понятия «лоббирования», «институт лоббирования».

Ключевые слова: лоббирование, лоббизм, институт лоббирования, лоббистская деятельность.

D. A. Chernokhatniy, Postgraduate
Odessa I. I. Mechnikov National University
the Department of General Legal Disciplines and International Law
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

THE CONCEPT OF «INSTITUTE OF LOBBYING»: THEORETICAL AND LEGAL INVESTIGATION

Summary

The article is devoted to study of the concepts of «lobbying», «institute of lobbying» in foreign and domestic scientific literature, the author's definition of «lobbying», «institute of lobbying» are submitted.

Key words: lobby, lobbying, institute of lobbying, lobbying activities.